

Torben Arboe:

Om haspetræer og andre garnvinder

Er der forskel på en *garnvinde* og en (*garn*)*haspe*? Bruges de til samme formål eller til forskellige opgaver? Denne type spørgsmål løber man straks ind i, når man skal redigere betydningsafsnittene af de pågældende ord i Jysk Ordbog om redskaber til udnyttelse af uld og hør. Det viser sig, at samme (el. næsten samme) redskab betegnes forskelligt i forskellige dele af Jylland; disse variationer er hovedemnet for det følgende.

1. Haspe vs. garnvinde(l).

En garnvinde består typisk af en træaksel med 4 arme (eller vinger), som kan drejes i vandret plan. På en (*garn*)*haspe* drejer armene/vingerne derimod rundt i lodret plan. Egnsbestemt kaldes en garnvinde også en *garnvindel* (især Øst- og Midtjylland) el. en *garnvinder* (især Vestjylland); 2. sms.led af disse former er en *-el-* hhv. *-er-*afledning til verbet *vinde* (= sno, vikle). Forskellen mellem de to redskabstyper vises i fig. 1-2 (fra Horsens-Odder egnen).

Fig. 1. *Haspe med Tendreng.*

Fig. 2. *Garnvindel.*

Begge fig. og tekst fra R.P. Rasmussen (1942) s. 50 hhv. 51.

I garnbehandlingen anvendes haspen før garnvindelen: nyspundet garn vindes el. haspes fra den ten, det er spundet på, over på en (garn)haspe og dannes derved i *fed*, der består af et større antal relativt lange garnløkker. I øst- og sønderjysk kaldes et sådant bundt garnløkker et *lod* (i Vendsyssel udtalt *lø*), i vestjysk og dele af østjysk en *klavse* (alm. udtalt *klaw·s*, i Him-Ø og Ommers-Ø dog *klæws*, *kløws*). På fig. 1 er tenen sat i en holder, en såkaldt *tendreng* (andre steder *tenstol*), hvori den kan rotere om sin egen akse, når garnet haspes af den. Dette sker ved, at man vha. det lille håndsving på haspens aksel drejer armene/vingerne rundt og trækker tråden heroverpå; man sørger for, at garnløkkerne her kommer til at ligge pænt ved siden af hinanden. Redskabets fod, brættet på fig. 1, oplyses at være ca. 1/2 alen i bredde og 1 alen i længde, altså ca. 30 x 60 cm. Den enkelte arms længde kan dermed anslås til ca. 40 cm og afstanden imellem enderne af 2 arme lidt mindre end 1 alen, dvs. en garnløkkes længde bliver her lidt under 4 alen, måske 220 cm. På enden af hver arm sidder et lille, buet træstykke, som garnløkkerne haspes op på. I den opstander, som bærer træakslen, er en slids øverst; dermed kan aksel og vinger drejes så meget, at garnet til sidst kan tages af vingerne. De store løkker, garnet blev opvundet i, blev oftest opdelt i bundter af ensartet størrelse og ombundet med enten den ene ende af garnet eller med et såkaldt *fedbånd* el. *redebånd*, for at garnet ikke skulle gå i filter inden næste trin i behandlingen, fx farvning.

Garnvindelen tages i brug senere i processen, når et bundt med nogle fed garn skal videredannes til garnnøgler. På fig. 2 ses, at man kan indstille garnvindelen til forskellig størrelse af garnløkker, nemlig vha. små pinde (kaldet *vindelpinde*¹), der kan flyttes udad eller indad i borede huller i vindelens arme. Armene er egentlig et "firarmet Kors af ca. 2 Alen lange, 2 Tommer brede og 1/2 Tomme tykke Lister" (jf. Rasmussen (1942) s. 51), dvs. hver arm har målene ca. 60 x 5 x 1,25 cm. En garnvinde kunne også have 6 arme, jf. fig. 3. Videre kunne den placeres sammen med en beholder til garnnøglerne, jf. fig. 4.

Man kan sige, at en haspe bruges til at vinde garn op på, en garnvinde til at vinde garnet af.² Man må så blot huske, at samtidig med, at garnet vindes/haspes op *på* en haspe, vindes eller haspes det jo *af* en ten – verbet *at haspe* kan så at sige bruges begge veje (ligesom *vinde*).

¹ Ikke at forveksle med *vindepinde*, der brugtes til at vinde garnnøgler på; vindepinde var ofte kunstfærdigt udskåret, jf. foto i H.P. Hansen (1942) s. 122.

² Jf. *Salmonsens Konversationsleksikon* IX (1920) s. 438.

Fig. 3. Garnvinde med en *klavse* garn. Fra H.P. Hansen (1947) s. 46.

Fig. 4. Garnvinde med kasse til garnnøgler. Fra Højrup (1966) s. 222.

Efter denne korte omtale af garnvinder³ vil jeg vende tilbage til artiklens hovedemne: garnhasper og deres betegnelser i jyske dialekter.

2. Haspe og haspe-/hæspetræ

Substantivet (*garn*)*haspe* er egentlig samme ord som (*vindues*)*haspe* (jf. ODS), men i betydningen garnvinde har det i Jylland kun været brugt i Midt- og Sydjy, oftest med udtalen *hasp*, enkelte steder i Hards dog *hæsp* (en form, der går tilbage til vestnordisk *hespa* og fortsat findes i norsk *hespe*, jf. ODS)^{3a}. Verbet *at haspe* i betydningen ‘haspe garn (af/på noget)’ er derimod kendt også i SVJy og Sønderjy, og i dette ord er *æ*-former (dvs. *hæsp* og *hæ·sp*) meget mere udbredte. Det gælder også sammensætningen *haspetræ*, der betegner samme redskab som en haspe, men især findes i MØJy-S og SØJy-N (med udtalen *hasp*-) samt i SØJy-M og Sønderjy-M og -S (med udtalerne *hæ·sp*-, ‘*hæsp*- og lign.). Som sidsteled bruges her *-træ* med betydningen ‘redskab, redskabsdel af træ’, hvilket vi også vil se anvendt i betegnelserne nedenfor (jf. desuden fx i *klaptræ*, *kragetræ*). Udbredelsen af *haspe* og *haspetræ* vises på kortene i fig. 5-6.

Det må i øvrigt bemærkes, at man nogle steder havde redskabet i en nyere udgave, hvor man kunne flytte vingedelen: den kunne dels sættes på en tap el. lign. på siden af en opstander og dermed rotere i lodret plan, dels kunne den placeres oven på opstanderen for at rotere i vandret plan. Derved kunne samme redskab bruges som både garnhaspe og garnvinde (se nærmere i næste afsnit, fig. 8).

³ Garnvinder af denne type findes i øvrigt med ærværdig alder, jf. foto af et *hespetræ* fra Osebergfundet i Norge fra 800-tallet, KLNm (1960) s. 206.

^{3a} På øerne er *haspe* den alm. betegnelse (ligeledes med vokal *a* hhv. *æ*); som synonymer nævnes *hærvetræ*, *spindevinde*, jf. *haspe II* i *Ømålsordbogen* (1992 ff.)

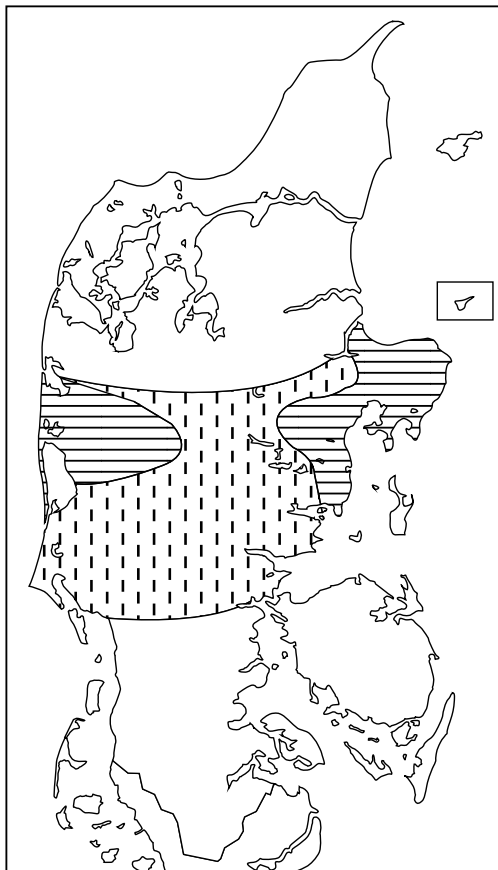

Fig. 5. Udbredelsen af subst. *haspe*.
Fra Jysk Ordbog ¹*haspe* 2.

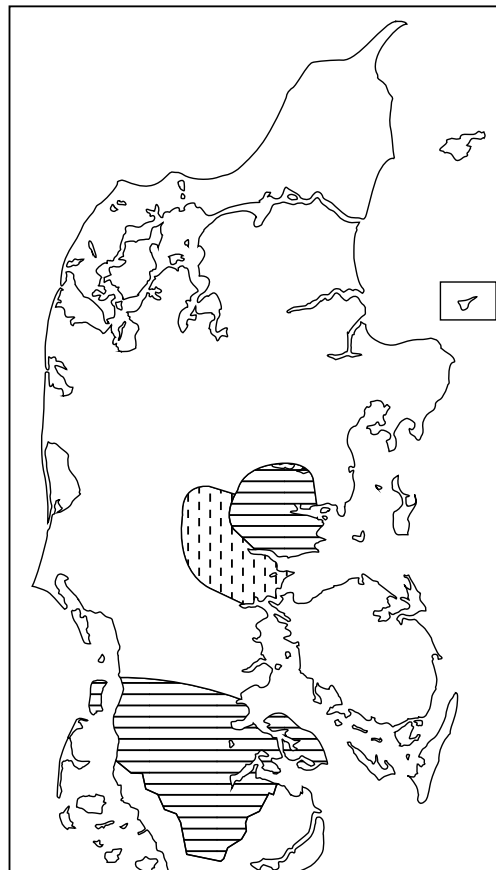

Fig. 6. Udbredelsen af subst. *haspetræ*.
Fra Jysk Ordbog.

På disse to kort markerer vandret skravering tæt afhjemling, lodret skravering spredt afhjemling.

3. Hærvetræ

I afsnit 2 blev det antydnet, at verbet *haspe* var brugt i SVJy, men som fig. 5-6 viser, betegnes redskabet ikke tilsvarende *haspe* eller *haspetræ* i dette område (eller i hvert fald kun sporadisk). Her viser det sig, at man kan *hæsp o æn hærætræ* = haspe på et hærvetræ (Darum ved Esbjerg), hvor *hærætræ* så oversættes ved 'garnhaspe'. Af en skitse hos en anden kilde fra samme egn ses, at redskabet er af samme type haspe som ovf., blot med en anden mekanisme til brug for aftagning af det opvundne garn: den ene vinge/arm har et led midtpå, så den kan bøjes til siden og garnvindingerne dermed slækkes lidt og nemmere tages af (jf. fig. 7); det krævede, at man tog hele aksel- og vingedelen af. Også den type haspe, hvor (aksel- og) vingedelen kan flyttes, vises på en illustration hos denne kilde (jf. fig. 8).

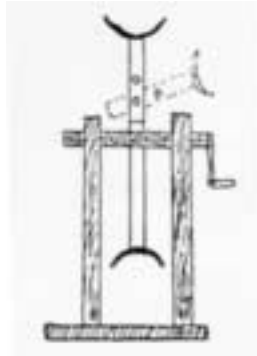

Fig. 7. Hærvetræ set fra Enden.

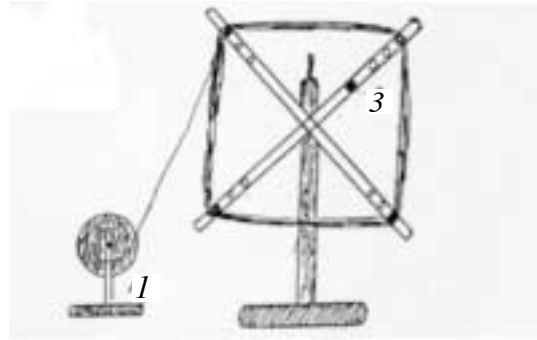

Fig. 8. Hærretræ og Garnvinde paa samme Stativ.

Begge fig. og tekst fra Tobiassen Kragelund (1942) s. 428 hhv. 430.

Redskabet i fig. 8 er vist i “haspe-funktion”; tallet 3 markerer træk-svingets placering. Det ses, at opstanderen er tildannet i øverste ende, så den kan være aksel for vingedelen, når denne skal dreje i vandret plan og fungere som garnvinde. Desuden ses de borede huller i vingerne til brug for vindelpindene til garnløkker af forskellig størrelse, når redskabet fungerer som garnvinde. Tallet 1 markerer tenstolen, dvs. de små opstandere, der holder tenen under afhaspningen.

Betegnelsen *hærvetræ* er dannet ud fra verbet *hærve* (el. *herve*), der oftest skrives *hærre*, *herre* svarende til udtalen *hæra* (og enkelte steder med apokope: *hæ·r*). Formen *hærre* findes også i ældre nydansk; ordet har ifølge ODS paralleller i et norsk subst. *herva* og et tilsvarende svensk subst. *härva* (= afhaspet garn, garnbundet). I modsætning til forholdene ved ‘haspe’ findes der ikke noget subst. ‘hærve’ el.lign., men kun sammensætningen *hærvetræ*. Denne betegnelse er almindeligt kendt i et syd- og sønderjysk område, jf. fig. 9.

Hermed er det område, der af Højrup (1966) beskrives som “et bælte mellem Haderslev og Vejle fjorde og vest på til

Fig. 9. Udbredelsen af *hæve-træ* ifølge Jysk Ordbogs samlinger.

vestkysten” (p. 218), nærmere fastlagt for den vestlige dels vedkommende; det betegnes som “et mærkeligt konservativt område, hvor flere gamle kulturelementer og benævnelser har holdt sig” (smst.). Hvilke der tænkes på, fremgår ikke umiddelbart; ud fra betegnelserne i denne artikels sammenhæng synes området for så vidt ikke mere konservativt end nordligere egne (jf. de næste afsnit). I Jysk Ordbogs samlinger nævnes hærvetræer som inventar i boopgørelser tilbage til omkring 1750. – Verbet *hærve* kendes lidt mere spredt i samme område som *hærvetræ* og stedvis konkurrerende med *at haspe* (jf. eksemplet fra Esbjerg-egnen ovf., desuden især Vejle-egnen).

Det bør også nævnes, at to sønderjyske kilder anfører subst. *hærvel* i denne sammenhæng. Normalt betegner *hærvel* det bræt, hvorpå man “gistner” brød (dvs. pensler brød med en blanding af mel og vand før bagning), men fra egnen vest for Haderslev noteres: “hervel (hærrel) kalder man både Gistnebrættet og Garnhaspen”. Desuden anfører Kok (1863), at “Hervel (Herrel)” ved Åbenrå betyder gistnebræt, men ved Tønder betegner ordet en “Haspe = Sv. härfvel”, dvs. en garnhaspe (jf. forklaringen af *härvel* i SAOB (1933)). Den første oplysning gælder altså en lokalitet i området for *hærvetræ* og verbet *hærve* (jf. fig. 9), mens den anden vedrører en egn helt uden for dette område og derfor må betragtes med en vis skepsis.

Ser man udbredelseskortene i fig. 5, 6 og 9 under et, fremgår det, at Syd- og Sønderjylland samt størstedelen af Midtjylland er dækket ind via betegnelserne *haspe*, *haspetræ* og *hærvetræ*.

4. Strente og strentetræ

Disse betegnelser har antagelig som grundord verbet *strente*, der betyder “udspænde, stramme en snor el. lign.”. Ordet bruges i denne betydning nord for Limfjorden, desuden mere sporadisk i Him og Sall. Ved siden af denne mere generelle betydning kan verbet på et tidspunkt have fundet anvendelse i den mere specielle situation, hvor garn el. tråd udspændes ved at blive vundet fra en ten op på en garnvinde el. lign., så *at strente* kom til at betyde ‘at haspe’. Hvis man dengang ikke havde noget andet navn til det redskab, man haspede med, ville substantiveringen *en strente* være en velegnet betegnelse for redskabet.⁴

Verbet *strente* kendes faktisk i betydningen ‘haspe’ i hele Nord- og Midtjylland, men altså i konkurrence med ‘at haspe’ i det sydlige

⁴ Svensk dialekt har et subst. *strenta* = friskt vækstskud på gran el. fyr (jf. Rietz (1867) s. 685), hhv. *stränta* = trætop (jf. ODS bd. 22 sp. 365); dette skulle ifølge ODS kunne være direkte oprindelse for subst. *strente* – hvad dog forekommer mindre sandsynligt,

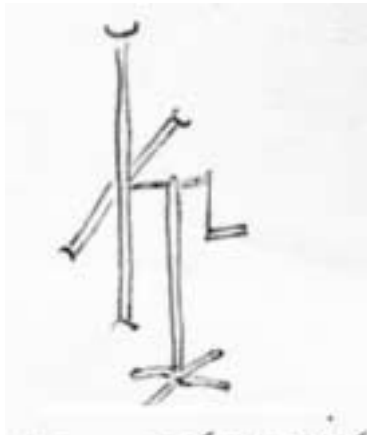

Fig. 10. En *strenjt*. Fra HaslundSg, sydvest for Randers (MØJy-N).

Midtjylland. I materialet findes ordet optegnet med alle de tre urundede fortongevokaler *i*, *e*, *æ*, fx *strint* i MØJy, *strenjt* i Fjends og *stræntj* i Vends.⁵ Samme variationsbredde findes i udtalen af subst. *strente* og sammensætningen *strentetræ*. Udbredelsen af de to ord som betegnelse for en garnhaspe fremgår af fig. 11.

Som det er tilfældet med *haspe* og *haspetræ*, findes *strente* og *strentetræ* stort set i hvert sit område: *strente* i Thy, Him-V og -S, Ommers, MØJy-N og på Samsø (desuden spredt i Hards-Ø og Fjends), *strentetræ* klart afgrænset til NJy, Him-N og -Ø samt det nordøstligste Thy (Hannæs). Der er dog enkelte lidt usikre former i Thy-N, fx fra en båndoptagelse i Ræhr sogn: 'nå' wi 'så haj æ 'ti'n 'ful', 'så sku æð stræntas 'å' po æ 'stræntar, 'de' æ jo 'dæn' = når vi så havde tenen fuld, så skulle det strentes (dvs. garnet haspes) af på strenten / strentetræet, dét er jo den (der bruges til det). Her er næppe tale om en særlig udtale af *strænt* (den almindelige form i størstedelen af Thy-N), men snarere om *strentetræ* som i Hanherred, blot er sammensætningens sidste led blevet helt ubetonet (hvilket ofte sker i Thy). Området er afgrænset af stiplede linie på kortet.

I Vends og Han er *strentetræ* et så veletableret ord, at det indgår i en udbredt talemåde: *de er få mi-n ywn som æ strænttræj* = det er for mine øjne som et strentetræ (Espegaard (1974) s. 87).

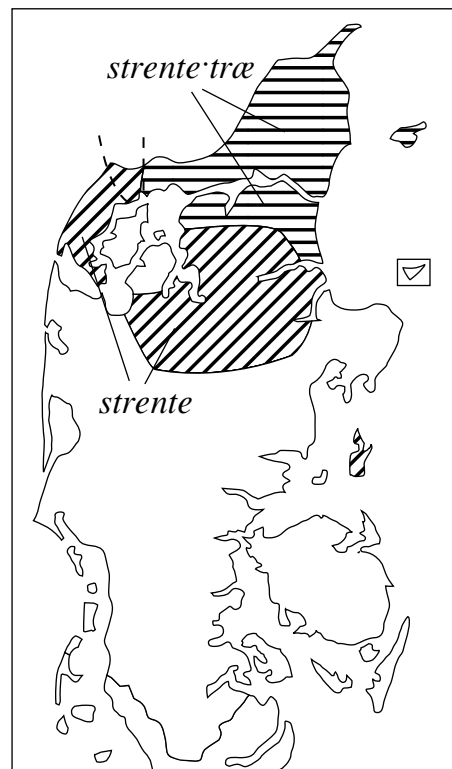

Fig. 11. *strente* og *strentetræ*. Udbredelse ifølge Jysk Ordbogs samlinger.

idet en garnhaspe i facon overhovedet ikke minder om et (tyndt) vækstskeud. Efter min mening må betydningen først være overført til et verbum med betydningen 'gøre tynd, lang, udspænde', før ordet kan forbindes med en garnhaspe.

⁵ Dette fører i enkelte kilder til sammenblanding med verbet *strinte* = stænke mv. (også = 'så, sprede tyndt'). I Feilbergs ordbog ses udtalen med *æ* valgt som grundlag for opslagsformen, jf. 1. *strænte* (subst.), 2. *strænte* (verb.).

Dette kan siges om noget indviklet, noget man ikke forstår, eller med betydningen “det løber rundt for mig”, i alle tilfælde sandsynligvis ud fra, at strentetræets vinger drejes hurtigt rundt, så man ikke kan nå at skelne enkeltheder på garn mv.⁶

5. Strangel

Ser man igen samlet på udbredelseskortene ovenfor, er nu kun et midtvest- og nordvestjysk område ikke “dækket ind” med en betegnelse for garnhaspe. Det viser sig, at man her har sit helt specielle ord for garnhaspen – et ord, som hidtil ikke har haft en autoriseret retskrivning, men som formentlig bedst gengives *strangel*. Udtaleformerne har oftest vokal *å*, fx *stråṇəl* på Mors, *strāṇil* i Hards, men noteres også med *o*, fx *strongel* i Sall. Ordet kendes også i et midtøstjysk område (inden for *haspe*-området på fig. 5), sandsynligvis som den ældre betegnelse forud for *haspe*. Udtalen har her oftest vokal *o*, fx *stronəl*, hvilket antagelig også ligger bag skrevne former som *strungel*, *strungle* (MØJy-N). Denne fordeling af *å/o* foran *ṇ* stemmer overens med Kort etc. nr. 3 vedr. udviklingen af gammeldansk *a* foran *ng* (fx i adj. *lang*, subst. *stang*), hvilket lægger op til, at opslagsformen bør være *strangel*. Ordets samlede udbredelse er indtegnet på fig. 12.

Det ses, at *strangel*-området også i det vestjyske går lidt ind i *haspe*-området mod syd (jf. fig. 5); endvidere, at det går lidt ind i *strente*-området dels

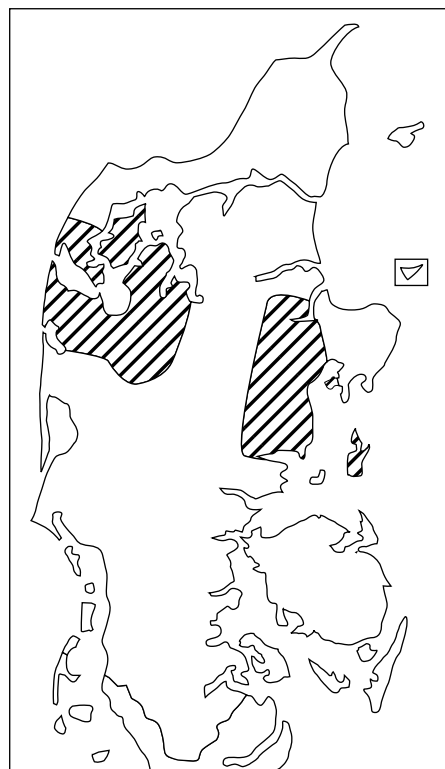

Fig. 12. Udbredelsen af *strangel* ifølge Jysk Ordbogs samlinger.

⁶ Her må også nævnes ordet *strentehest*. Det betegner en garnløkke, der uheldigvis er ramt ved siden af en af haspens vinger; derved går den tværs over haspen og giver risiko for, at de øvrige løkker går i filter. “Jeg kender godt en stræntehest, som let fremkom, da det tit var børn, der blev sat til at strænte, og de var jo knap så omhyggelige til at føre tråden som voksne”, bemærker en meddeler fra MØJy. Ordet kendes også uden for *strente/strentetræt*-området, nemlig i vist hele MØJy samt SØJy-N. I øvrigt bruges simplekset *hest* som betegnelse for en sådan delvis vildfaren garnløkke (også vedr. vævning) i større dele af Jylland.

Fig. 13. *Strangel*. Fra Skautrup (1927) s. 253.

i det vestjyske (Thy-S), dels i det østjyske (i MØJy-N og Ommers, men også på Samsø).⁷ For nu at afsikre, at ordet i det hele taget betegner en garnhaspe som ovenfor, vises i fig. 13 et eksempel af redskabet fra Holstebroegnen. Som yderligere bevis kan nævnes en ordre som: *tå' æ strånil o strænt mæ dæn' tjænful* = tag stranglen og strent mig den tenfuld (dvs. det garn, der er spundet på en ten; Thy-S). At verbet *strente* her bruges sammen med *strangel* og ikke subst. *strente*, som kendes i samme

område (jf. fig. 11), lader formode, at *strangel* er den ældste betegnelse i området.

Men hvad er egentlig oprindelsen til ordet *strangel*? ODS har ikke ordet med som opslagsform; Feilberg anfører det som en artikel *strångle*, men giver ikke forslag til etymologi mv. Der findes tilsyneladende ikke paralleller i de øvrige nordiske sprog.⁸ Heller ikke direkte i (neder)tysk – og dog må udgangspunktet snarest søges her. I tysk har subst. *Strang* betydningen 'snor, reb' mv., men også 'fed garn', og tilbage i middelnedertysk finder vi ordet i formen *stranc* (og sideformen *strenc* = subst. *streng*, jf. ndf.) brugt i forbindelse med vævning i betydningen: "Strähne der Kette des Einzugsgarnes, Aufzugsgarnes von einer bestimmten Anzahl Fäden", altså om kædegarn, der ved ind- eller udføring over en vævebom består af et bestemt antal tråde (jf. Lasch und Borchling (1974) sp. 524). På tilsvarende måde ligger trådene, eller rettere: de enkelte løkker garn, ved siden af hinan-

⁷ På kortet i fig. 12 kan også med lidt god vilje ses, at det sydvestligste Djurs (Tved sogn) hører med i området; herfra anføres formen *strongel*.

⁸ ODS har et adj. *stranglet* med betydningen "lang, tynd, opløben", bl.a. om plantevækst; dette ord anføres som formentlig beslægtet med subst. *strangla* (= langt, tyndt træ) i norsk dialekt samt subst. *stranglä* (= træstamme) i svensk dialekt. Ud fra samme tankegang som ODS's vedr. oprindelsen til *strente* (jf. note 4 ovf.) kan man måske hævde, at *strangel* i betydningen 'garnhaspe' er relateret til disse nordiske ord.

den, når de er vundet op på en garnhaspe; dermed kan man med rimelighed antage en forbindelse mellem *strang* = 'snor, tråd' og *strangel* = 'garnhaspe'. Det understøttes af, at *strang* er afhjemlet i ældre nydansk, jf. ODS i artiklen *1. Streng*, hvor *strang* anføres som sideform specielt for 'garn i ophasket tilstand'. Ganske vist er jysk altså i givet fald ene om at forbinde *strang* med suffiks *-el*, men denne suffigering anvendes i jysk også ved andre redskabsbetegnelser mv. (fx *vævel* som betegnelse for en væv).

Fig. 14. Håndstrangel. Fra H.P. Hansen (1942) s. 122.

Det skal her nævnes, at *strangel* også indgår i betegnelsen på et enklere redskab til samme formål, nemlig en *håndstrangel*, jf. fig. 14. Denne betegnelse er kun afhjemlet fra Heringegnen. Det ses, at de enkelte garnløkker lægges ordnet ved siden af hinanden ligesom på en *strangel* og de øvrige garnhasper. Desuden bemærkes, at på redskabet sidder det ene buede træstykke vinkelret i forhold til det andet, sandsynligvis for at give plads til flere garnløkker, end der er mulighed for, hvor de to træstykker er parallelle. Begge udformninger findes tilbage i middelalderen⁹, modellen med de parallelle træstykker også tilbage i 800-tallet.¹⁰

Efter dette dyk tilbage i historien til det helt primitive redskab, der først fritog brugeren for at vinde garnet op i løkker omkring hånd/underarm/albue, skal det lige nævnes, at garnhasperne i 1800-tallet blev stadigt forbedrede, bl.a. med tællemekanismer, så de kunne lægge præcis samme antal garnløkker i hvert fed (el. lod, klavse). H.P. Hansen (1947) nævner således *Kong'hasp*, *Tal'hasp* og *Knæk'hasp* (= konge-, tal-, knækhaspe), som "ved en Tælleanretning, Hjul, Klokke og Viser kunde kontrollere Traadenes Antal, saa man kunde faa Klavserne lige store" (s. 46), med tilhørende foto af en "Tællehaspe" med tandhjulsudveksling (s. 47).

⁹ Jf. tyske træsnit fra 1475 og 1544, gengivet hos H.P. Hansen (1947) s. 44 hhv. 41.

¹⁰ Jf. foto af en garnvinde fra Osebergfundet i Norge, KLN (1960) sp. 206.

Afslutning

Naar Tenen er fuld, sættes den paa en "Tenstol" med en tyk Staaltraad, og saa haspes eller "hærvæs" eller "stræntes" Garnet af ved Hjælp af en Haspe, der ogsaa kaldes "Hærvetræ", "Strænte" eller "Strongle" – skrev Feilberg (1889) s. 133, og denne sætning citeres under flere af de pågældende ord i ODS. I sin jyske ordbog redegør Feilberg naturligvis i artiklerne *hærvetræ* etc. for udbredelsen af de enkelte ord ud fra de dengang foreliggende oplysninger; men først ud fra de mange yderligere oplysninger i Jysk Ordbog, bl.a. meddelernes besvarelser af spørgelister, er det blevet muligt at fastlægge udbredelsesområderne med så stor sikkerhed som ovenfor.

I 1800-tallets sidste halvdel slår industrialiserede produkter mere og mere igennem, og i 1880-erne tager landbrugsomlægningen og mekaniseringen for alvor fart. Den gamle hjemmefremstilling med førindustrielle redskaber som spinderok, garnhasper mv. blev udkonkurreret af masseproduktionen fra stadigt mere effektive maskiner; der gik "ikke mange Aartier, før Karter og Rok i de fleste Hjem blev slængt hen i en Krog paa Loftet mellem andet gammelt Skrammel" (H.P. Hansen (1947) s. 81). Allerede i 1920-erne var redskaberne blevet museumsgenstande: "Æ Rok aa æ Tohæk, æ Gaarvinner aa æ Straangel (= rokken og tohækken¹¹, garnvinderen og stranglen) staar nu paa Musæet, som et Minde om en svunden Tid og om gammeldags Flid og Sparsommelighed" (Søndergaard (1924) s. 101). I lidt gammeldags husholdninger kunne de også efter 1900 findes i storstuen; men det yngre slægtled værdsatte ikke rigtig de gamle redskaber, jf. beskrivelsen fra Himmerland hos Staun (1916): de unge piger på besøg "pillede med klædelig Barnlighed helt kejtet ved Rok og Strinte (= strente, jf. ovf.) for at understrege, hvor ukendte de var med disse gamle morsomme Remediers Brug" (s. 148).

---

¹¹ Dvs. en kasse, kurv el.lign. til kartet uld (idet *to* betyder uld); betegnelsen *tohæk(ke)* kun kendt i NVJy.

Litteratur inkl. ordbogsværker:

- Espegaard, Arne: *Vendsysselsk Ordbog*. IV. Hjørring. 1974.
- Feilberg, H.F.: *Dansk Bondeliv*. Kbh. 1889.
- Feilberg, H.F.: *Ordbog over jyske almuesmål*. I-IV. Kbh. 1886-1914.
- Hansen, H.P.: Herning Museum. – i: *Sprog og Kultur*. XI. Århus. 1942, s. 63-129.
- Hansen, H.P.: *Spind og Bind*. Kbh. 1947.
- Højrup, Ole: *Landbokvinden*. Kbh. 1966.
- Jysk Ordbog: www.jyskordbog.dk. – under stadig udbygning, p.t. omfattende A-Ha. 1982 ff.
- KLNM = *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*. V. Kbh. 1960.
- Kok, Johannes: *Det danske Folkesprog i Sønderjylland*. I. Kbh. 1863.
- Kort etc. = Kristensen, Marius og Valdemar Bennike: *Kort over de danske folkemål*. Kbh. 1898-1912.
- Lasch, Agathe und Conrad Borchling (et al.): *Mittelniederdeutsches Handwörterbuch*. III. Neumünster. 1974.
- ODS = *Ordbog over det Danske Sprog*. 1-28. Kbh. 1918-1956.
- Rasmussen, R.P.: Uldens og Hørrens Behandling i Halvfjerdserne. – i: *Østjydsk Hjemstavn*. Skanderborg. 1942, s. 44-53.
- Rietz, Johan Ernst: *Svenskt Dialektlexikon*. Malmö (etc.). 1867.
- SAOB = *Svenska Akademiens Ordbok*. XII. Lund. 1933.
- Skautrup, Peter: *Et Hardsysselmål*. I. Kbh. 1927.
- Staun, C.: *Under Dommen*. Kbh. 1916.
- Søndergaard, Kr.: Morsingsk Bondeliv omkring 1860-75. – i: *Historisk Aarbog for Mors*. Nykøbing M. 1924, s. 101-105.
- Tobiassen Kragelund, T.: Fra Hunderup Sogn. – i: *Fra Ribe Amt*. X. Kbh. 1942, s. 414-440.
- Ømålsordbogen*. Udg. af Institut for Dansk Dialektforskning, Københavns Universitet. 1992 ff.